گزارش

دستور پزشکیان در جلسه هیئت دولت:

تسریع در آزادی زندانیان اعتراضات اخیر

رئیس‌جمهور با اشاره به ابعاد پیچیده حوادث اخیر در کشور گفت: اگرچه دشمنان جمهوری اسلامی ایران همواره در پی بهره‌برداری از شرایط برای ایجاد التهاب و بی‌ثباتی در جامعه هستند، اما رویکرد واقع‌بینانه اقتضا می‌کند ضعف‌ها و نارسایی‌های داخلی نیز به‌صورت شفاف شناسایی شده و تمام مسئولیت‌ها صرفا به عوامل خارجی منتسب نشود. رئیس‌جمهور در جلسه هیئت دولت با تأکید بر ضرورت مدیریت میدانی و مسئولانه تبعات حوادث اخیر، استانداران سراسر کشور را مکلف کرد که با تشکیل کارگروه‌های تخصصی در سطح استان‌ها، ضمن دیدار حضوری و مستمر با تمامی آسیب‌دیدگان و خانواده‌های آنان، نسبت به بررسی دقیق، موردی، مستند و کارشناسی علل و عوامل بروز این آسیب‌ها اقدام کرده و گزارش‌های جامع را به دولت ارائه کنند. پزشکیان با اشاره به ابعاد پیچیده تحولات اخیر، تصریح کرد: اگرچه دشمنان جمهوری اسلامی ایران همواره در پی بهره‌برداری از شرایط برای ایجاد التهاب و بی‌ثباتی در جامعه هستند، اما رویکرد واقع‌بینانه اقتضا می‌کند ضعف‌ها و نارسایی‌های داخلی نیز به‌صورت شفاف شناسایی شده و تمام مسئولیت‌ها صرفا به عوامل خارجی منتسب نشود. در ادامه، رئیس‌جمهور به وزیر دادگستری دستور داد در تعامل و گفت‌وگو با قوه قضائیه، پیگیری‌های لازم را به‌منظور تسریع در روند آزادی زندانیان مربوطه به عمل آورند. همچنین تأکید شد در قبال هنرمندان و چهره‌های فرهنگی و اجتماعی، از هرگونه برخورد سلبی پرهیز شده و از مسیر تعامل، گفت‌وگو و سازوکارهای درون‌حاکمیتی مسائل مربوط به آنان درباره وقایع اخیر پیگیری و حل‌وفصل شود. پزشکیان همچنین بر ضرورت شناسایی نواقص مدیریتی و تبیین شفاف مواضع و اقدامات کشور در عرصه داخلی و بین‌المللی تأکید کرد. در پایان جلسه هیئت دولت، اعضای کابینه در حیاط دولت پاسخ‌گوی سؤالات خبرنگاران بودند و ستار هاشمی در حاشیه در جمع خبرنگاران با اشاره به تلاش‌های این وزارتخانه برای برقراری مجدد اینترنت بین‌الملل اظهار کرد: تلاش‌های بسیاری در این مدت انجام شد و با کسب‌وکارهای مرتبط با اینترنت در تماس نزدیک بودیم و حرف‌هایشان را شنیده‌ایم. موضوع اشتغال یکی از شاخص‌های مهم و حفظ امنیت کشور است و بر همین مبنا نیز استدلال کرده‌ایم که امروز وضعیت ارتباطات به مسیر عادی بازگردد که این فرایند از روز گذشته آغاز شده و امیدواریم در آینده تکمیل شود و بهبود یابد. وزیر ارتباطات با بیان اینکه اگر گفته شود به اینترنت بین‌الملل نیاز نداریم یک شوخی تلخ است، تصریح کرد: طرح چنین گزاره‌ای درباره اینترنت بین‌الملل منتفی شده و امروز فضای مجازی در واقع بخشی از فضای واقعی زندگی مردم است که باید این موضوع را بپذیریم. باور داریم نگاه مردم را در این زمینه دنبال کنیم و تلاش‌های شبانه‌روزی در این زمینه انجام بدهیم و پیگیری‌های لازم را ادامه خواهیم داد.

صدور گواهینامه موتورسواری زنان نهایی شد

زهرا بهروزآذر در حاشیه جلسه دیروز هیئت دولت در جمع خبرنگاران اعلام کرد: صدور گواهینامه موتورسواری زنان نهایی شده و فرایند اجرایی آن در روزهای آینده آغاز می‌شود. معاون امور زنان و خانواده ریاست‌جمهوری افزود: برای زنان موضوع تردد به‌وسیله موتورسیکلت یکی از راهکارهایی است که برای حل مشکلات روزمره‌شان چه به‌لحاظ ترافیکی و چه کمک در کاهش آلودگی هوا به عنوان یکی از راهکارهای مهم دنبال می‌شد و این دغدغه وجود داشت که این عزیزان نمی‌توانستند بیمه شوند و در دریافت گواهینامه دچار مشکل بودند. بهروزآذر تأکید کرد: هماهنگی‌های این موضوع همان‌طور که پیش از این گفته بودم، انجام شده بود و امروز رسما این هماهنگی‌ها به نتیجه رسید و نیروی انتظامی از این پس می‌تواند با برگزاری کلاس‌های آموزشی رسمی نسبت به صدور گواهی‌نامه موتور برای زنان اقدام کند. انجام فرایند صدور گواهی‌نامه به‌زودی اعلام و اجرا خواهد شد. او ادامه داد: از امروز هیچ مانعی برای صدور گواهی‌نامه موتورسیکلت برای خانم‌ها با مقرره‌ای که امروز در دولت تصویب شد، وجود نخواهد داشت. این مقرره دو بخش دارد: در بخش اول مقرره تصریح شده که شیوه برگزاری به چه صورت باشد و از مربیان خانم و افسران خانم برای آموزش استفاده شود و در بخش دوم نیز این مسئله طرح شده که وزارت صنعت، معدن و تجارت و سازمان ملی استاندارد و باقی دستگاه‌های متولی به توسعه موتورهای برقی و استاندارد و پوشش ایمنی لازم برای شهروندانی که می‌خواهند گواهی‌نامه موتور دریافت کنند، کمک کنند.

پیگیر وضعیت دانشجویان بازداشتی هستیم

حسین سیمایی‌صراف در حاشیه جلسه دیروز هیئت دولت در جمع خبرنگاران در پاسخ به پرسشی درباره میزان آسیب جانی به دانشجویان در جریان حوادث اخیر و آمار او از بازداشتی‌های دانشجو در این مدت اظهار کرد: آماری از دانشجویان جان‌باخته ندارم اما دانشجویانی در حوادث اخیر بازداشت شدند که اغلب آنان بعد از چند ساعت آزاد شده بودند. او افزود: درباره برخی از آنان که هنوز در بازداشت هستند با قوه قضائیه مکاتبه کرده‌ایم و با شورای عالی امنیت ملی نیز در تماس هستیم تا پیگیری‌های لازم انجام شود. او با یادآوری اینکه از روز نخست پیگیر موضوع دانشجویان بازداشتی بودیم، ادامه داد: رئیس‌جمهوری نیز امروز تأکید کرد به‌جز مواردی که مسلحانه بوده و با دشمن ارتباط داشتند، قوه قضائیه برای آزادی کمک کند. البته نمی‌دانیم این موضوع شامل موارد بازداشتی از دانشجویان می‌شود یا خیر. این موضوع به‌طورکلی مطرح شد.

مردم مطمئن باشند در حوزه غذایی دچار مشکل نمی‌شویم

غلامرضا نوری‌قزلجه هم در جمع خبرنگاران با بیان اینکه اکنون واردات ما از بندرهای شمالی و حمل آنها در روزهای گذشته برابر با حمل کالا در بندرهای جنوبی است، اظهار کرد: دیپلماسی غذایی ما با کشورهای همسایه و به‌ویژه همسایگان شمالی به‌خوبی در حال انجام است و اطمینان می‌دهیم در حوزه غذایی دچار مشکل نمی‌شویم؛ به‌ویژه که ۸۵ درصد تولیدات ما در این زمینه داخلی است. او همچنین با اشاره به آمار جدیدی از استفاده مردم از کالابرگ الکترونیکی اظهار کرد: حدود ۸۰ میلیون نفر تاکنون از کالابرگ استفاده کرده‌اند و تأمین کالاها در این زمینه به صورت سریع و کامل در حال انجام است. وزیر کشاورزی با تأکید بر اینکه کشور در هر شرایطی قادر به تأمین کالاهای اساسی و مواد غذایی مورد نیاز -چه با کالابرگ و چه بدون کالابرگ- است، یادآور شد: در ۱.۵ سال گذشته شرایط کشور با سال‌های گذشته متفاوت بوده، اما با وجود جنگ و فشارهای بین‌المللی تأمین کالاهای اساسی به وفور در سراسر کشور صورت گرفته است و مشکلی در تأمین نداریم. او ادامه داد: در روزهای نخست عرضه کالاها به‌صورت کالابرگی، گاه و بیگاه کمبودهایی گزارش می‌شد که بلافاصله همکاران ما تأمین می‌کردند، اما از دو تا سه روز پس از آغاز طرح کالابرگ دیگر گزارش کمبودی دریافت نکرده‌ایم. نوری‌قزلجه با بیان اینکه در دو هفته اخیر حجم زیادی تقاضای دفعتی داشتیم که به بازار وارد شد، افزود: در مرحله اول کالابرگ نزدیک به ۸۰ میلیون نفر به ارزش ۷۷ همت کالای اساسی خریداری کردند. کالاهای مورد نیاز و به‌طور عمده کالاهای اساسی و مواد غذایی تولیدی بخش کشاورزی، به اندازه کافی در اختیار مردم قرار گرفته است. وزیر کشاورزی اظهار کرد: این وضعیت بیانگر کارآمدی دولت و هماهنگی همه حوزه‌های مرتبط با امنیت غذایی است که به این اندازه توانست نیاز را تأمین کند و زیرساخت‌های امنیت غذایی کشور در هر شرایطی قادر به تأمین نیازهای غذایی است.

«شرق» در گفت‌وگو با کارشناسان، راهکارهای فوری خروج از بحران فعلی را بررسی می‌کند

دوراهی خاورمیانه

مهدی بازرگان: این روزها فضای سیاست خارجی پیچیده‌تر از هر زمان دیگری است و ما با نوعی «روزشمار» و حتی «ساعت‌شمار» بحران مواجهیم؛ وضعیتی که در آن، هم‌زمان نشانه‌های فزاینده‌ای از تشدید فشار نظامی، ابهام در تصمیم‌گیری سیاسی و تلاش‌های پراکنده برای فعال‌سازی کانال‌های دیپلماتیک دیده می‌شود. تحرکات اخیر آمریکا در منطقه، اظهارات متناقض دونالد ترامپ درباره ایران و هم‌زمانی آن با پیام‌های غیررسمی دیپلماتیک، تصویری سیال و پرریسک از شرایط کنونی ترسیم کرده است؛ تصویری که در آن، هیچ سناریویی را نمی‌توان به طور کامل منتفی دانست؛ از آغاز مذاکرات تا شروع جنگ دوباره. دراین‌بین دونالد ترامپ سه‌شنبه‌شب (به وقت محلی) در سخنانی در مجمع اقتصادی آیووا مدعی شد ناوگان دیگری هم هست که درحال‌حاضر با زیبایی شناور است و به سمت ایران می‌آید؛ بنابراین خواهیم دید. امیدوارم آنها به یک توافق برسند. احتمالا منظور ترامپ ناو بوش یا تئودور روزولت باشد. پیش‌تر هم رئیس‌جمهور آمریکا در گفت‌وگو با آکسیوس، از اعزام «ناوگانی بزرگ» (ناو آبراهام لینکلن) به نزدیکی ایران خبر داده و درعین‌حال مدعی شده است تهران به دنبال توافق است. ترامپ بدون ورود به جزئیات گزینه‌های نظامی یا دیپلماتیک پیش‌روی خود، کوشیده است هم‌زمان پیام بازدارندگی و آمادگی برای گفت‌وگو را ارسال کند؛ رویکردی که چند هفته اخیر به یکی از الگوهای ثابت رفتاری ترامپ تبدیل شده است. البته سی‌ان‌ان خبر داد ترامپ همچنان در حال بررسی گزینه‌های خود است و هیچ نشانه‌ای از اتخاذ تصمیم نهایی درباره ایران وجود ندارد. ترامپ بارها تهدید کرده است اگر تهران مسیر خود را تغییر ندهد، مداخله خواهد کرد. با این حال، ترامپ هفته گذشته گفت ایران «می‌خواهد گفت‌وگو کند» که نشان‌دهنده احتمال یک راه‌حل دیپلماتیک است. همچنین رسانه‌های آمریکایی از اختلاف‌نظر جدی در درون دولت ترامپ درباره حمله نظامی به ایران خبر می‌دهند؛ اختلافی میان طیف‌های تندرو که بر اجرای «خط قرمز» تأکید دارند و گروهی با محوریت جی‌دی ونس (معاون اول) و استیو ویتکاف (دستیار ویژه) که معتقدند هزینه‌های جنگ، دستاورد مشخصی برای آمریکا نخواهد داشت. هم‌زمان، واشنگتن‌پست گزارش داده است با ورود ناو هواپیمابر «یواس‌اس آبراهام لینکلن» به حوزه عملیاتی سنتکام و تقویت حضور ناوشکن‌ها و جنگنده‌ها، آمریکا در حال بررسی مجدد گزینه حمله نظامی است. هرچند برخی مقام‌های آمریکایی اذعان دارند بدون تقویت بیشتر توان رزمی، مدیریت پاسخ احتمالی ایران دشوار خواهد بود. این نگرانی، به‌ویژه در میان متحدان منطقه‌ای آمریکا در خلیج فارس نیز وجود دارد؛ کشورهایی که درباره پیامدهای یک درگیری گسترده ابراز نگرانی کرده و خواستار پرهیز از تشدید بحران شده‌اند. در سوی دیگر، رسانه‌های عبری‌زبان به سناریوی جایگزین جنگ هم اشاره دارند و معتقدند ترامپ به دنبال محاصره کامل دریایی ایران مانند آنچه برای ونزوئلا درست پیش از دستگیری مادورو به وقوع پیوست، خواهد بود. با این حال مقام‌های نظامی کشور با تأکید بر آمادگی کامل دفاعی، اعلام کرده‌اند هیچ اطلاعات مشخصی درباره اقدام نظامی قریب‌الوقوع در اختیار ندارند، اما تحرکات آمریکا را به‌دقت رصد می‌کنند. این وضعیت، فضای سیاست خارجی را وارد مرحله‌ای کرده است که در آن، تهدید و دیپلماسی به طور هم‌زمان و متناقض در جریان است.

ابهام، پیام و نبود کانال پایدار؛ دیپلماسی در وضعیت تعلیق

دراین‌بین عباس عراقچی در حاشیه جلسه دیروز هیئت دولت در جمع خبرنگاران اظهار کرد در روزهای گذشته تماسی بین من و ویتکاف وجود نداشته است و ما هم تقاضای مذاکره نداشته‌ایم. به نوشته ایسنا، وزیر خارجه افزود: «البته کشورهایی به عنوان واسطه در حال تلاش و رایزنی هستند که با آنها در تماس هستیم». به ادعای عراقچی: «اگر آمریکا به دنبال مذاکره است، در فضای تهدید نمی‌توان از مذاکره صحبت کرد. مذاکره مرام خودش را دارد و باید از موضع برابر و با احترام متقابل انجام شود». هم‌زمان اظهارات علی بحرینی، نماینده دائم ایران در سازمان‌های بین‌المللی در ژنو، تصویری روشن‌تر از وضعیت ارتباطی تهران و واشنگتن ارائه می‌دهد. او با تأکید بر پیش‌بینی‌ناپذیربودن آمریکا، تصریح کرده است ایران برای هر سناریویی، ازجمله حمله‌ای متجاوزانه، آماده است؛ درعین‌حال تأکید دارد درحال‌حاضر ارزیابی مشخصی از اقدام جدی علیه ایران وجود ندارد. بحرینی همچنین به نکته‌ای کلیدی اشاره می‌کند: نبود یک کانال ارتباطی پایدار میان ایران و آمریکا.

به گفته او، پیام‌هایی غیررسمی میان عباس عراقچی و ویتکاف ردوبدل شده، اما این ارتباطات را نمی‌توان مذاکره تلقی کرد. برخی کشورها پیشنهاد تبادل پیام میان دو طرف را مطرح کرده‌اند، اما این تلاش‌ها تاکنون به گفت‌وگوهای معنادار منجر نشده است. این خلأ ارتباطی، در شرایطی که تحرکات نظامی افزایش یافته و فضای رسانه‌ای ملتهب است، می‌تواند خطر سوءبرداشت و تشدید ناخواسته تنش را افزایش دهد. در همین حال، آکسیوس از تعیین چهار شرط اصلی آمریکا برای هرگونه توافق با ایران خبر داده است؛ شروطی شامل «خروج کامل اورانیوم غنی‌شده، محدودیت برنامه موشکی، تغییر سیاست‌های منطقه‌ای و ممنوعیت غنی‌سازی مستقل». این شروط، به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که از منظر تهران، تفاوت ماهوی چندانی با فشار حداکثری ندارند و همین مسئله، چشم‌انداز مذاکرات را پیچیده‌تر می‌کند. گزارش‌ها حاکی از آن است که ایران آمادگی گفت‌وگو را اعلام کرده، اما هیچ نشانه‌ای از پذیرش این شروط بروز نداده است. دراین‌میان اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت امور خارجه ایران، نیز با لحنی صریح تأکید کرده ورود ناوهای آمریکایی تأثیری بر اراده دفاعی ایران ندارد و نیروهای مسلح با دقت کامل تحولات را رصد می‌کنند. درعین‌حال و به ادعای بقایی: «گفت‌وگو فقط با طرفی ممکن است که به دنبال جنگ و تقابل نباشد». این موضع‌گیری‌ها، نشان‌دهنده تلاش برای حفظ توازن میان بازدارندگی و پرهیز از تشدید غیرضروری بحران است.

خط میانجیگری منطقه‌ای همچنان فعال؛ از تماس پزشکیان و بن‌سلمان تا هشدارهای بغداد

در این وضعیت ملتهب، کماکان خط میانجیگری منطقه‌ای فعال است و در همین راستا مسعود پزشکیان، عصر روز سه‌شنبه در گفت‌وگوی تلفنی با محمد بن‌سلمان، ولیعهد پادشاهی عربستان سعودی، ضمن مرور آخرین تحولات بین‌المللی و منطقه‌ای و همچنین وقایع اخیر در ایران، بر رویکرد اصولی دولت در حوزه داخلی و منطقه‌ای تأکید کرد. رئیس‌جمهور کشورمان با قدردانی از حمایت‌ها و پشتیبانی کشورهای اسلامی از ملت ایران در وقایع اخیر، به‌ویژه از سوی عربستان سعودی، اظهار کرد که تهدیدات و عملیات روانی آمریکایی‌ها با هدف برهم‌زدن امنیت منطقه انجام می‌شود و هیچ دستاوردی جز بی‌ثباتی برای آنان نخواهد داشت. پزشکیان با اشاره به برخی ادعاهای مطرح‌شده از سوی کشورهای غربی درباره لزوم بازگشت ایران به میز مذاکره به منظور کاهش تنش‌ها، تصریح کرد ما با آمریکایی‌ها در حال گفت‌وگو بودیم که در مقابل چشم همه مردم دنیا به ما حمله نظامی کردند. در تعامل با کشورهای اروپایی به توافق و جمع‌بندی رسیدیم، اما این آمریکایی‌ها بودند که آن را بر هم زدند و همراهی نکردند. از نگاه آنان، مذاکره و تعامل به این معناست که ما بگوییم و شما اجرا کنید و این نامش گفت‌وگو نیست.

رئیس‌جمهور تأکید کرد درعین‌حال جمهوری اسلامی ایران همواره آمادگی داشته و دارد که در چارچوب قوانین بین‌المللی و با حفظ و رعایت کامل حقوق ملت و کشور، از هر روندی که منجر به صلح، آرامش و دفع درگیری و جنگ شود استقبال کند؛ چراکه آرزوی ما تحقق حق و عدالت است تا بر مبنای آن، همه انسان‌های جهان در کنار یکدیگر در صلح و آرامش زندگی کنند. محمد بن‌سلمان، ولیعهد پادشاهی عربستان سعودی، نیز ضمن ابراز خرسندی از گفت‌وگو با دکتر پزشکیان، تأکید کرد همه تلاش‌های ما در مسیر ایجاد ثبات و امنیت در منطقه و سوق‌دادن کشورهای منطقه به سمت شکوفایی و رشد، در راستای منافع ملت‌هاست و بدون تردید همبستگی و انسجام کشورهای اسلامی برای ما نیز از اهمیت بالایی برخوردار است.

ولیعهد عربستان همچنین با تأکید بر اینکه کشورش هرگونه تعدی، تهدید و ایجاد تنش علیه جمهوری اسلامی ایران را پذیرفتنی نمی‌داند، آمادگی عربستان سعودی را برای هرگونه تشریک مساعی با ایران و دیگر کشورهای منطقه به منظور استقرار صلح و امنیت پایدار اعلام کرد. فؤاد حسین، وزیر خارجه عراق، هم در گفت‌وگو با روداو عنوان کرد میانجیگری میان ایران و آمریکا بسیار دشوار شده است و این کار زمانی ممکن است که هر دو طرف اصل مذاکره را بپذیرند. به گفته این مقام عراقی: «بعید نیست تهران تمایل به مذاکره داشته باشد، با این شرط که گفت‌وگوها بدون پیش‌شرط انجام شوند. اگر تصمیمی برای برگزاری نشست گرفته شود، آن‌گاه عراق می‌تواند نقش‌آفرینی کند». البته عبدالرحمن الراشد، روزنامه‌نگار سعودی، سردبیر پیشین روزنامه «الشرق الأوسط» و مجله «المجلة» و مدیر سابق شبکه «العربیه»، در روزنامه الشرق الاوسط نوشت: «شش پایتخت خلیج فارس می‌دانند که در جایگاهی نیستند که بتوانند از تهران حمایت کنند یا آن را تغییر دهند؛ موضوع بزرگ‌تر از آنهاست، اما پیامدهایش برایشان بسیار خطرناک است. اگر جنگی دربگیرد، سناریوهای زیادی ممکن است رخ دهد. خطرات عظیم است و حتی قابل مقایسه با حمله به عراق که سریع و آسان انجام شد، نیست».

دوراهی جنگ و مذاکره؛ خروج از بن‌بست چگونه ممکن است؟

مجموعه خط خبری و تحلیلی این روزها نشان می‌دهد در شرایط کنونی، معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی ایران در برابر یک دوراهی پیچیده قرار گرفته است؛ «جنگ یا مذاکره». از یک سو، جنگ نه‌تنها برای تهران و واشنگتن، بلکه برای کل منطقه تبعات سنگین و پیش‌بینی‌ناپذیر خواهد داشت؛ تبعاتی که می‌تواند امنیت انرژی، ثبات اقتصادی و موازنه‌های سیاسی خاورمیانه را به‌شدت متأثر کند. از سوی دیگر، الگوی مذاکرات مد نظر آمریکا، با شروطی که عملا به تغییرات بنیادین در سیاست‌ها و توانمندی‌های ایران منجر می‌شود، از نگاه بسیاری در تهران تفاوت ماهوی چندانی با فشار نظامی ندارد. در چنین فضایی، مسئله اصلی این است که تهران چه انتخابی می‌تواند داشته باشد و راه خروج از این دوراهی چیست. تجربه‌های پیشین نشان می‌دهد اتکای صرف به بازدارندگی نظامی، هرچند ضروری، اما به‌تنهایی کافی نیست؛ همان‌گونه که اعتماد کامل به وعده‌های دیپلماتیک بدون تضمین‌های روشن نیز می‌تواند پرهزینه باشد. آنچه امروز بیش از هر زمان دیگری اهمیت دارد، مدیریت هوشمندانه بحران و کاهش احتمال خطای محاسباتی است؛ خطایی که به‌راحتی می‌تواند یک درگیری محدود را به جنگی فراگیر تبدیل کند. در این چارچوب، ایجاد و نهادینه‌سازی یک کانال ارتباطی مستقیم و پایدار میان نمایندگان ایران و آمریکا، مانند کانال ویتکاف-عراقچی نه نشانه ضعف، بلکه جلوه‌ای از عقلانیت راهبردی است. چنین کانالی می‌تواند امکان واکنش سریع، انتقال پیام‌های دقیق و پیشگیری از سوءتفاهم‌های خطرناک را فراهم کند. تجربه بحران‌های بین‌المللی نشان داده است حتی در اوج تقابل، وجود خطوط تماس مستقیم می‌تواند از لغزش ناخواسته به سوی جنگ جلوگیری کند. در نهایت، اگر قرار است از تهدید کنونی جلوگیری شود، ترکیبی هوشمندانه از بازدارندگی مؤثر، واقع‌بینی سیاسی و دیپلماسی خلاقانه ضروری است؛ دیپلماسی‌ای که نه واکنشی و منفعل، بلکه فعال، پیش‌دستانه و مبتنی بر شناخت دقیق از روان‌شناسی تصمیم‌گیران طرف مقابل باشد. در غیر این صورت، تداوم وضعیت ابهام و تعلیق، می‌تواند منطقه را بیش از پیش به لبه پرتگاه نزدیک کند؛ جایی که یک تصمیم شتاب‌زده یا یک سوءبرداشت ساده، بهای سنگینی برای همه بازیگران خواهد داشت.

علی بیگدلی: تغییر تیم مذاکره‌کننده، فوری‌ترین گام مهار تنش است

در تحلیل علی بیگدلی، هشدار جدی نسبت به شرایط کنونی سیاست خارجی با تأکید بر یک گزاره کلیدی همراه است ناظر بر اینکه: «هنوز همه راه‌ها بسته نشده، اما پنجره تصمیم‌گیری به‌شدت در حال بسته‌شدن است». از نگاه این استاد دانشگاه: «بحران فعلی نه در سطح هفته و ماه، بلکه وارد مرحله «روزشمار» شده و همین امر، ضرورت بازنگری فوری در شیوه مدیریت دیپلماسی کشور را دوچندان کرده است». تحلیلگر حوزه سیاست خارجی معتقد است: «یکی از اصلی‌ترین گره‌های وضعیت کنونی، ناکارآمدی ساختار تصمیم‌گیری در حوزه دیپلماسی و به‌ویژه عملکرد عباس عراقچی در پرونده‌های حساس اخیر است». او با صراحت تأکید می‌کند: «کارنامه عراقچی، به‌ویژه پس از فعال‌سازی مکانیسم ماشه و ناتوانی در مهار تبعات آن، نشان داده وزارت امور خارجه در شکل فعلی با دیپلماسی توییتری و تلفنی، توان مدیریت بحران پیچیده کنونی را ندارد». به باور بیگدلی: «مسئله صرفا اختلاف نظر سیاسی یا جناحی نیست، بلکه ناتوانی در تشخیص مختصات جدید بحران و فقدان ابتکار عمل دیپلماتیک است».

این کارشناس بر این نکته تأکید دارد: «حتی اگر بعد بازگشت لاریجانی به شعاع در عمل بخشی از اختیارات از وزارت خارجه به شورای عالی امنیت ملی منتقل شده باشد، باز ادامه حضور عراقچی در رأس پرونده‌های دیپلماتیک، پیام مناسبی به خارج مخابره نمی‌کند و عملا به فرسایش بیشتر ظرفیت چانه‌زنی ایران منجر می‌شود.» لذا از نگاه او: «کنارگذاشتن عراقچی از تمام پرونده‌های حساس دیپلماتیک نه یک تصمیم احساسی، بلکه یک ضرورت فوری برای فریزکردن بحران در نقطه کنونی است». بیگدلی، راه‌حل جایگزین مد نظرش را در «تشکیل یک تیم جدید، محدود، چابک و کاملا متخصص می‌بیند؛ تیمی که خارج از ساختار سنتی وزارت امور خارجه و با مأموریتی مشخص برای مدیریت فوری بحران شکل بگیرد». به اعتقاد او: «چنین تیمی باید مستقیما زیر نظر نهادهای بالادستی، به‌ویژه شورای عالی امنیت ملی و ریاست‌جمهوری، فعالیت کند و مأموریت اصلی‌اش نه مذاکره بلندمدت، بلکه مهار فوری تنش و جلوگیری از تصاعد بحران باشد».

این مدرس دانشگاه هشدار می‌دهد: «تداوم نگاه‌های کلیشه‌ای و اتکای صرف به الگوهای گذشته سیاست خارجی، در شرایطی که موازنه قدرت تغییر کرده، می‌تواند کشور را وارد چرخه‌ای پرهزینه و غیرقابل کنترل کند». بیگدلی «این مقطع را نیازمند عقلانیت اضطراری می‌داند؛ عقلانیتی که بپذیرد زمان به‌سرعت در حال از دست رفتن است و فرصت آزمون و خطا وجود ندارد». در جمع‌بندی نهایی، این تحلیلگر تصریح می‌کند: «نه می‌توان به امید گذر زمان نشست و نه با تصمیم‌های شتاب‌زده و فاقد پشتوانه کارشناسی، ریسک‌های بزرگ‌تر را پذیرفت». از نگاه او: «اگر قرار است اقدامی برای مهار بحران انجام شود، باید همین حالا و با تغییر واقعی در تیم و شیوه مدیریت دیپلماسی صورت گیرد؛ چراکه فردا ممکن است اساسا فرصتی برای انتخاب باقی نمانده باشد».

قربان‌اوغلی: هنوز پنجره دیپلماسی بسته نشده، اما زمان به روز رسیده است

جاوید قربان‌اوغلی هم در گفت‌وگو با «شرق»، بحران کنونی میان ایران و آمریکا را وضعیتی می‌داند که «دیگر نمی‌توان آن را با معیار هفته و ماه سنجید؛ بلکه زمان تصمیم‌گیری به روز رسیده است». با این حال، او تأکید دارد: «برخلاف فضای ملتهب رسانه‌ای، پنجره‌های دیپلماسی هنوز به‌طور کامل بسته نشده و می‌توان با مدیریت هوشمندانه، از تشدید تنش جلوگیری کرد یا دست‌کم بحران را در همین سطح فریز کرد». به باور سفیر پیشین ایران در آفریقای جنوبی: «تحرکات نظامی اخیر آمریکا در منطقه، از جمله اعزام ناوها و گروه‌های رزمی، بیش از آنکه نشانه تصمیم قطعی برای جنگ باشد، ابزاری برای افزایش قدرت چانه‌زنی واشنگتن است». مدیرکل پیشین آفریقای وزارت خارجه معتقد است: «ارزیابی نهادهای اطلاعاتی و نظامی آمریکا این است که ایران در مقطع ضعیف‌تری از موازنه قدرت قرار دارد و همین برداشت، دولت ترامپ را به سمت تلاش برای امتیازگیری حداکثری سوق داده است». با این حال، او یادآور می‌شود: «حتی در میان نخبگان سیاسی و امنیتی غرب نیز تردیدهای جدی درباره پیامدهای ورود به یک جنگ گسترده با ایران وجود دارد». این مفسر حوزه سیاست خارجی تصریح می‌کند: «نه آمریکا و نه کشورهای عربی منطقه، خواهان یک درگیری کنترل‌ناپذیر نیستند؛ چراکه چنین جنگی می‌تواند کل منطقه را وارد چرخه‌ای از بی‌ثباتی کند که هزینه‌های آن برای همه بازیگران سنگین و پیش‌بینی‌ناپذیر خواهد بود». از همین منظر است که قربان‌اوغلی «هدف اصلی ترامپ را تلاش برای دستیابی به امتیازهایی می‌داند که بتواند آن را به عنوان یک دستاورد سیاسی داخلی عرضه کند». با این حال، او هشدار می‌دهد: «غیرقابل‌پیش‌بینی‌بودن ترامپ را نباید دست‌کم گرفت». به گفته دیپلمات پیشین کشورمان: «ایران در ماه‌های اخیر بخشی از اهرم‌های خود را از دست داده و اتکای صرف به توان آسیب‌زنی، یک سیاست پایدار محسوب نمی‌شود. عبور از مرحله بازدارندگی کلاسیک و ورود به فاز حملات محدود، فضای تصمیم‌گیری را پیچیده‌تر کرده و امکان سوءمحاسبه را افزایش داده است». قربان‌اوغلی در عین حال دو مانع مهم برای وقوع جنگ تمام‌عیار برمی‌شمارد و به «شرق» می‌گوید: «آگاهی آمریکا از این واقعیت که آغاز جنگ لزوما به پایان آن به نفع واشنگتن منجر نمی‌شود و همچنین نگرانی جدی کشورهای منطقه از تبعات اقتصادی و امنیتی یک درگیری فراگیر موانع احتمال وقوع جنگ خواهند بود». با وجود این، او تأکید می‌کند: «سیاست‌گذاری باید بر مبنای بدترین سناریو طراحی شود و هم‌زمان دو مسیر «دفاع مؤثر» و «برون‌رفت دیپلماتیک» دنبال شود». در حوزه هسته‌ای هم قربان‌اوغلی «بازتعریف گفتمان ایران، تأکید بر پایبندی به NPT و حتی مذاکره درباره خروج مواد غنی‌شده در قبال امتیازات متقابل را ممکن می‌داند. اما در موضوع توان موشکی، موضعی قاطع دارد و هرگونه محدودیت یک‌جانبه را مردود می‌داند، مگر در چارچوب یک سازوکار منطقه‌ای فراگیر». در جمع‌بندی، این کارشناس «راه‌حل را در دیپلماسی فعال و تصمیم‌گیری فوری می‌بیند؛ چراکه تأخیر، هزینه همه گزینه‌ها را به‌طور تصاعدی افزایش می‌دهد».

فریدون مجلسی: راه برون‌رفت فوری از بحران با تحلیل درست آغاز می‌شود، نه از دوگانه جنگ و مذاکره

فریدون مجلسی هم طی گپ‌وگفتش با «شرق» و با نگاهی متفاوت باور دارد: «پیش از هر تصمیم شتاب‌زده‌ای در این روزهای بحرانی باید مسئله به‌درستی تحلیل شود». چراکه از منظر او: «بدون تحلیل دقیق، هیچ راه‌حل پایداری از دل بحران کنونی بیرون نخواهد آمد». لذا دیپلمات اسبق کشورمان تصریح می‌کند: «برخلاف آنچه در ادبیات رسمی و رسانه‌ای برجسته می‌شود، اساسا چالش مستقیمی میان ایران و آمریکا وجود ندارد و آنچه به عنوان بحران میان دو کشور مطرح می‌شود، در واقع به مسئله امنیت اسرائیل بازمی‌گردد». با چنین برداشتی، این تحلیلگر حوزه سیاست خارجی تأکید دارد: «هرگونه راهکار فوری برای عبور از وضعیت کنونی، باید بر پایه کاهش تنش‌های منطقه‌ای و نه تقابل دوجانبه طراحی شود». مجلسی، فوری‌ترین اقدام عملی را «برگزاری یک نشست منطقه‌ای میان ایران، ترکیه و کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس می‌داند»؛ نشستی که به گفته او: «باید با هدف کنترل و مدیریت تنش شکل بگیرد و حتی از آمریکا نیز برای حضور در آن دعوت شود». این کارشناس اعتقاد دارد: «مشارکت جمعی بازیگران منطقه‌ای می‌تواند ابتکار عمل را از فضای تقابل نظامی خارج کرده و مسیر مهار بحران را هموار کند». درباره شروط چهارگانه مطرح‌شده از سوی آمریکا، دیپلمات پیشین کشورمان بر این باور است: «راه‌حل‌های یک‌جانبه و تحمیلی، نه عملی است و نه پایدار». او درباره دو شرط «خروج مواد غنی‌شده و بحث غنی‌سازی صفر درصد»، تنها گزینه قابل دفاع را حرکت به سمت «تشکیل یک کنسرسیوم هسته‌ای منطقه‌ای» می‌داند که می‌تواند در یک جلسه فوری منطقه‌ای اصول کلی آن تبیین شود؛ سازوکاری که در آن، نه‌فقط ایران، بلکه سایر کشورهای منطقه نیز بتوانند برای مصارف صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای بهره‌مند شوند. به تعبیر او: «اصرار بر غنی‌سازی صرفا در داخل ایران و عدم پذیرش غنی‌سازی صفردرصدی، در شرایط فعلی می‌تواند هزینه‌های سیاسی و امنیتی را افزایش دهد». مجلسی در ادامه به معادلات منطقه‌ای و پیش‌شرط دیگر آمریکا در قالب نیروهای نیابتی اشاره و تصریح می‌کند: «راه‌حل فوری آن تقسیم هزینه مسئله فلسطین بین همه کشورهاست. به این معنا که فلسطین در درجه نخست یک موضوع عربی و در مرحله بعد یک مسئله اسلامی است». لذا از نگاه او: «ایران باید این پرونده را در چارچوب همکاری با کشورهای عربی و جهان اسلام پیگیری کند و از پرداخت هزینه‌های یک‌جانبه بیشتر پرهیز کند؛ مسیری که می‌تواند به تعدیل تنش‌های منطقه‌ای و حل موضوع نیروهای نیابتی نیز کمک کند». با این حال، مجلسی خط قرمز روشنی در حوزه توان موشکی و دفاعی ترسیم می‌کند و تأکید دارد: «این موضوع نباید وارد میز مذاکره شود». البته این تحلیلگر در عین حال خاطرنشان می‌کند: «اگر آمریکا در سه حوزه پیش‌گفته نشانه‌هایی از انعطاف از سوی ایران مشاهده کند، به‌طور طبیعی در موضوع موشکی نیز رویکردی واقع‌بینانه‌تر اتخاذ خواهد کرد؛ رویکردی که می‌تواند به‌جای تقابل، به مدیریت